

EEN KWART EEUW GFT-AFVAL SCHEIDEN

In 1994 werd het voor gemeenten in Nederland wettelijk verplicht om gft-afval gescheiden in te zamelen. In de loop van de jaren was er sprake van toenemende en afnemende aandacht voor gescheiden gft-inzameling. Anno 2020 is gft-afval niet meer weg te denken als waardevolle grondstof. Drie oudgedienden vertellen over hun ervaringen en geven hun visie op gescheiden gft-inzameling en -verwerking in de afgelopen 25 jaar en voor de toekomst.

TEKST: ANS AERTS

Tim Brethouwer is senior marktanalist bij Attero. Hij werkt hier sinds 1980 en daarvoor bij diens voorganger; de VAM. Brethouwer: "Ik zit al veertig jaar in het vak. In 1984 was ik betrokken bij de eerste proeven met gescheiden gft-inzameling in Nuenen en De Bilt." De wettelijke verplichting voor gemeenten om gescheiden gft in te zamelen, leidde er in 1994 toe dat in korte tijd een groot aantal composteringsinstallaties het levenslicht zagen. Hij zegt hierover: "De markt was hier nog niet klaar voor. Ik herinner me dat er in het begin in Wijster een hele jaarproductie aan compost lag, waar nog geen afzetmarkt voor was. We hadden meer tijd nodig voor onderzoek en promotie." Eind jaren negentig was er sprake van een hoogtepunt in de hoeveelheid gft die werd ingezameld. Brethouwer: "Daarna liep het terug. Veel gemeenten stopten met gescheiden inzameling bij

hoogbouw en in dunbevolkte gebieden. Nu staat het weer volop in de belangstelling. Gemeenten willen een bijdrage leveren aan de circulaire economie en hun scheidingsdoelstellingen halen."

De eerste vergister stond in 1997 in Lelystad. De echte boost met vergisten, volgde pas in 2008. Toen bouwde de VAR (de voorganger van Attero) een vergistingsinstallatie in Wilp. Snel daarna kwamen er meer vergisters. "We hebben toen geleerd dat niet al het gft vergist kan worden", zegt Brethouwer: "De gasopbrengsten zijn lager dan we in eerste instantie verwachtten. Dat komt omdat we geen gas kunnen maken uit een deel van het tuinafval, omdat dit te veel zand bevat. Daarnaast blijft na vergisting digestaat over dat verontreiniging bevat. Dit kunnen we vervolgens wel mengen met vers gft-afval en nacomposteren, zodat we hier alsnog compost van kunnen maken." ↪

Foto: Attero

In 2018 is in totaal 1,5 miljoen ton gft ingezameld. Op dit moment heeft Nederland voor iets meer dan 600.000 ton vergistingscapaciteit en gaat ruwweg eenderde deel van het gft-afval door de vergister.

DESIGN FOR RECYCLING

Naar aanleiding van de MER die in 2002 uitkwam, merkt Brethouwer op: "In 2002 was de opvatting dat we net zo goed konden verbranden in plaats van composteren. Daar hebben we toen best last van gehad. Gelukkig denkt men inmiddels veel meer na over het hergebruik van grondstoffen." De vraag is wat de volgende stap is na composteren en vergisten. Er zijn op beperkte schaal ontwikkelingen gaande. Zo zijn er drie installaties die uit biogas vloeibaar CO₂ terugwinnen, dat onder meer wordt ingezet als meststof in de glastuinbouw. "Daarnaast vinden er innovaties plaats om de kwaliteit van de compost te verbeteren, zodat een groter deel kan worden afgezet als potgrond en in de glastuinbouw."

Gemiddeld is er sprake van 3,9 procent vervuiling van het aangeleverde gft-materiaal. Brethouwer: "Ik ben blij dat er binnenkort een eenduidige wel/niet-lijst voor gft komt, zodat voor consumenten duidelijk is wat in het gft thuishoort. Vervuiling kun je echter nooit helemaal voorkomen." Aan de voorkant is nog wel winst te boeken, denkt hij. Zo pleit hij voor *design for recycling*. "Producten als theezakjes of koffiepads zouden per definitie composteerbaar moeten zijn. Feit is ook dat niet al het bioplastic bij het gft kan. Dat is verwarrend voor consumenten." Er zijn twintig installaties die gft verwerken in Nederland, waarvan er tien zijn met een voorgeschakelde vergister. Brethouwer: "We lopen aan tegen de vraag of we nieuwe installaties gaan bouwen en vervangingsinvesteringen gaan doen. De Nederlandse overheid zet in op composteren en vergisten en de Europese wetgeving komt er aan. Nederland is koploper en wij maken compost van goede kwaliteit. De toekomst van gft-inzameling en -verwerking hangt af van de kwaliteit van het ingezamelde gft-materiaal en de afzetmarkt voor compost."

'GEDRAGSVERANDERING EN EEN EXTRA ZETJE VANUIT DE OVERHEID'

Addie Weenk is adviseur bij Rijkswaterstaat. Vanaf de start in 2014 is hij bij het VANG-programma betrokken, dat gemeenten ondersteuning biedt om de doelstelling van 100 kilo restafval per persoon, per jaar te realiseren. Weenk: "Gft-afval is hierbij de belangrijkste stroom. Eenderde deel van het restafval bestaat nog uit gft." De problemen met gescheiden inzameling van gft-afval bij hoogbouw staken door de jaren heen steeds opnieuw de kop op. Uit een aantal pilots voor gescheiden gft-inzameling bij hoogbouw in de G4-gemeenten, Almere en Schiedam, bleek dat er drie voorwaarden zijn om goed scheidingsgedrag te realiseren. "Bewoners hebben goede voorlichting en hulpmiddelen nodig om hun afval goed te scheiden. Daarnaast is het belangrijk dat er buiten goede voorzieningen zijn om het afval aan te bieden", vertelt Weenk.

Naast het geven van voorlichting hebben gemeenten in de loop van de tijd steeds meer ingezet op gedragsbeïnvloeding en gedragsverandering om mensen te verleiden hun afval te scheiden. Dit kwam terug in de pilots. In Schiedam is bijvoorbeeld gewerkt op basis van *social modelling*. Weenk: "Een prominente wijkbewoner liet zien hoe hij zijn afval scheidt in de keuken en dat hij daar plezier in heeft. Dit hebben we verwerkt in een stripverhaal. Op die manier kun je extra gedragsverandering realiseren." Met zijn collega's verzamelt Weenk *good practices* uit het hele land. "We zien soms mooie inzamelvoorzieningen in een hal of vlakbij de uitgang van een flat. In de gedragsleer heet dit *priming*. Mensen worden er bewust of onbewust aan herinnerd dat ze hun afval gescheiden moeten aanbieden." Ook technische voorzieningen kunnen een impuls geven. Weenk: "Zoals een check op basis van weging en een scan van het restafval in een container. Mensen krijgen dan een signaal als ze iets aanbieden dat niet in de bak thuishoort." Steeds meer gemeenten willen aan de slag met gedragsverandering, merkt hij. Zo is er veel belangstelling voor de trainingen die het VANG-programma over dit onderwerp aanbiedt.

Vanaf de start van het VANG-programma is bijna 9 procent meer gft-afval ingezameld en is de hoeveelheid gft in het restafval met 6 procent gedaald. Weenk: "Er zijn helaas nog steeds gemeenten die achter-

blijven. De kennis om 100 kilo restafval per persoon, per jaar te realiseren, hebben we. We zijn met z'n allen goed bezig, maar een beetje meer druk vanuit de Rijksoverheid, geholpen door de Europese wetgeving op het gebied van gescheiden inzameling, kan net dat extra zetje geven."

"AAN DE VOORKANT IS NOG WINST TE BOEKEN. PRODUCTEN ALS THEEZAKJES EN KOFFIEPADS Zouden PER DEFINITIE COMPOSTEERBAAR MOETEN ZIJN."

'IN SPELEN OP DE TOEKOMST'

Wil Sijstermans is directeur van reinigingsdienst Rd4, dat de inzamel- en reinigingswerkzaamheden uitvoert in tien gemeenten in Zuid-Limburg. Al vanaf 1998 is hij werkzaam bij Rd4. Sijstermans: "In de jaren negentig was er geen prikkel voor bewoners om bepaalde grondstoffen apart te houden. Er stond een gft-container en een restafval-container aan de straat, maar dat was het dan ook. In de beginjaren hadden we in ons verzorgingsgebied gemiddeld 300 kilo restafval per inwoner, per jaar. Een aantal gemeenten in de regio vond dat dit beter kon. Mede daardoor zag Rd4 het levenslicht. Over een tijdspanne van 25 jaar hebben we vervolgens een verdubbeling gerealiseerd van de hoeveelheid ingezameld gft."

Tussen 2007 en 2011 voerde Rd4 gefaseerd het systeem van volume/frequentie in. Inwoners konden alleen nog tegen betaling een container aanbieden om deze te laten legen. Uit sorteeranalyses in 2012 bleek dat het restafval voor ongeveer 50 procent uit gft bestond. Vanaf 2013 zamelt Rd4 het gft-afval gratis in. De hoeveelheid ingezameld gft-materiaal steeg daarmee van 20.000 naar 35.000 ton. In 2018 volgde de beslissing om bij ruim 30.000 huishoudens in de gestapelde bouw en hoogbouw ook gft-afval in te gaan zamelen. Rd4 deelde hiervoor 24.000 20-liter emmertjes uit. De overige 8.000 huishoudens in de

Foto: Frank de Roo, Hollandse Hoogte

hoogbouw maken gebruik van ondergrondse systemen. Sijstermans: "In de hoogbouw hebben wij het afgelopen jaar meer dan 1 miljoen kilogram gft ingezameld. Dat is ongeveer 35 kilo per aansluiting. Deze ontwikkeling liep parallel aan de beslissing om het inzamelen van het restafval duurder te maken. Dit hebben we verhoogd tot 8,75 euro per aanbieder voor een 240-liter container."

METEN IS WETEN

Rd4 levert het gft-afval aan bij verwerker Attero in Maastricht en Venlo, waar het gft eerst wordt vergist voor het opwekken van groene stroom. Aansluitend wordt het materiaal gecomposteerd. "De afkeur van ons gft is verwaarloosbaar klein. Parkstad Limburg waar Rd4 het zwaartepunt heeft, is een zwaar verstedelijkt gebied. Desondanks hebben we

een hoge respons." Het bedrijf heeft zijn infrastructuur ingericht op de inzameling van grondstoffen. Jaarlijks gaat het om 180.000 ton materiaal. Daarvan wordt 75 procent gescheiden aangeleverd. Bewoners bieden op dit moment gemiddeld 125 kilo restafval per persoon, per jaar aan. Sijstermans: "We buigen ons op dit moment over het afvalbeleid voor de komende jaren. De belangrijkste uitdaging is om de kwaliteit van de stromen te bewaken." Via sorteerproeven zoekt Rd4 uit waar nog mogelijkheden zijn om de hoeveelheid restafval te verminderen. "Daarnaast geldt meten is weten. Wij hebben tien jaar geleden een ERP-systeem ingevoerd, waarmee we kunnen zien waar een bepaalde stroom afval vrijkomt, met welke frequentie en welke kwaliteit. Op basis van feiten en data laten we de deelnemende gemeenten de effecten van beleid zien en spelen we in op de toekomst." ↔

WETTELIJK VERPLICHT OF NIET?

In 1994 zetten gemeenten flink in op gescheiden inzameling van gft-afval, toen dit wettelijk verplicht werd. Uit een Milieueffectrapportage (MER) uit 2002 bleek dat gescheiden inzamelen en composteren geen extra milieuwinst opleverde, vergeleken met verbranden samen met het restafval. Het enthousiasme bij gemeenten om gescheiden gft-afval in te zamelen raakte in een dip. Vanaf 2005 stopten steeds meer gemeenten met gescheiden gft-inzameling bij hoogbouw en in dunbevolkte gebieden. Gemeenten hadden al de mogelijkheid om, onder bepaalde voorwaarden, van de wettelijke verplichting af te wijken. Via een wijziging in de Wet milieubeheer in 2009 kregen gemeenten vervolgens nog meer armslag om zelf te bepalen hoe ze de gescheiden inzameling van hun huishoudelijk organisch afval wilden aanpakken. Vanaf 2012 leefde de gescheiden inzameling van gft-afval weer op. De visie op afval veranderde en inzamelstromen werden steeds meer gezien als waardevolle grondstoffen. Dit kwam verder tot uiting in het uitvoeringsprogramma VANG Huishoudelijk Afval van Rijkswaterstaat, de NVRD en de VNG, dat in 2014 van start ging. Een volgende stap is dat uiterlijk 31 december 2023, volgens de gewijzigde Europese Kaderrichtlijn Afvalstoffen, gescheiden inzameling van gft-afval in alle Europese lidstaten wettelijk verplicht is.